

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Єжової Ольги Олександрівни
на дисертацію Шульги Ірини Мирославівни
«Формування валеологічної культури у старших дошкільників і
молодших школярів на засадах гендерного підходу»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання**

Проблема здоров'я дітей, підлітків і молоді України залишається гострою вже не перше десятиріччя. Інтенсивно ведуться пошуки різних шляхів виходу з цієї кризової ситуації щодо здоров'я дітей, в яких наукові педагогічні розвідки і дослідження займають чільне місце. Звернення дисертантки до проблеми формування валеологічної культури старших дошкільників і дітей молодшого шкільного віку є цілком правомірним і актуальним. Загальновідомо, що саме в цьому віці формуються одні з найстійкіших навиків, зокрема пов'язаних із збереженням, зміцненням і формуванням здоров'я.

Орієнтація України на європейські та загальнолюдські цінності вимагає від педагогічної спільноти враховувати у навчально-виховному процесі дітей такий важливий аспект як гендер. Отже, поєднання проблем формування валеологічної культури і гендерної рівності надзвичайно актуальне і перспективне як у теоретичній, так і в практичній площинах.

Актуальність роботи посилюється і підкреслюється суперечностями, які І. М. Шульга виявила і на вирішення яких спрямувала власне дослідження. Серед цих суперечностей особливої уваги заслуговує суперечність між назрілою потребою формування валеологічної культури у дітей 5–10-ти років на засадах гендерного підходу та відсутністю навчально-методичного забезпечення такого процесу.

Робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка, зокрема в рамках двох державних замовлень МОН України: «Гендерно-освітні технології у гуманітарному знанні: досвід і перспективи» (державний реєстраційний № 0112U000276); «Реалізація гендерного підходу в освітньо-виховний простір «навчальний заклад-родина-громада» в контексті європейської моделі демократії» (державний реєстраційний № 0115U000193). Тему дисертації узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 29.04.2014 р.) і відповідно до її рекомендацій перезатверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 1 від 29.08.2014 р.).

У дисертації логічно і узгоджено із темою визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Структура роботи І. М. Шульги характеризується традиційністю і логічністю викладу виконаного дослідження. Варто зазначити, що це надає можливість здобувачці послідовно представити для обговорення власне розв'язання сформульованих наукових завдань.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та 17 додатків. Робота містить 26 таблиць, 5 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 297 сторінок, основний зміст викладено на 173 сторінках. Отже, структура та обсяг дисертації відповідають вимогам МОН України до таких робіт.

Проаналізуємо зміст дисертаційної роботи щодо розв'язання поставлених завдань дослідження.

У першому розділі «Теоретико-практичні аспекти формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів: гендерна парадигма» І. М. Шульга аналізує теоретичні засади валеологічної культури на основі вивчення філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури. Результатом аналізу є уточнення поняття «валеологічна культура». Потім дисертантка переходить до обґрунтування

такого поняття як «валеологічна культура старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу». Не дивлячись на деяку описовість і констатацію фактів під час аналізу і представленні власної думки, І. М. Шульзі вдалося влучно і відповідно до предмета і об'єкта дослідження сформулювати поняття «валеологічна культура старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу» як частину культури зростаючої особистості, що функціонує у вигляді цілісної системи валеологічних знань, емоційно-оцінних ставлень, поведінки дівчаток і хлопчиків щодо збереження і зміцнення власного здоров'я та формується у паритетній взаємодії тріади „батьки – діти – педагоги” на принципах рівноправ'я, самоцінності та індивідуалізації статей.

Надалі дисертантка виявляє соціально-педагогічні чинники гендерної соціалізації дітей на основі теоретичного аналізу наукових джерел та вивчає вплив батьківської сім'ї, педагогів, дитячих освітніх установ, підручників «Основи здоров'я» для 1–4-х класів, засобів масової інформації на формування валеологічної культури у дівчаток і хлопчиків 5–10-ти років. Вважаємо, що значний науковий інтерес являє аналіз гендерної експертизи навчально-методичних матеріалів для початкової школи та дитячих журналів для старшого дошкільного віку. Особливої уваги заслуговує той факт, що результати цього аналізу використані автором спільно з науковим керівником при розробленні підручника «Основи здоров'я» для 4 класу.

Також слід зазначити, якщо дослідження впливу соціально-педагогічних чинників гендерної соціалізації на формування валеологічної культури у дітей характеризується ґрунтовністю, систематизацією, узагальненнями, то зусилля автора дослідити ці чинники залежно від місця проживання (місто – село) бажано було б посилити і приділити цьому аспекту більшої уваги. Зокрема, збільшити кількість сільських навчальних закладів, що брали участь у педагогічному експерименті.

У дисертаційному дослідженні І. М. Шульга для визначення компонентів, критеріїв та показників валеологічної культури у старших

дошкільників і молодших школярів у гендерному вимірі застосовує традиційний підхід, який дозволяє адекватно і всебічно проаналізувати формування досліджуваного феномену на практиці. Вивчення показників валеологічної культури у дітей також відбувається традиційно, за допомогою такого діагностичного інструментарію як опитувальники, спостереження, бесіда, відомі методики («Драбинка цінностей» за Дембо-Рубінштейном, тест «Кінетичний малюнок сім'ї» за Р. Бернсом, С. Кауфманом). Є декілька авторських опитувальників, які розроблені відповідно до обраних показників валеологічної культури.

Заслуговує на увагу позиція дисертантки щодо виокремлення таких рівнів сформованості валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів: достатнього, середнього, низького. Відсутність у дослідженні високого рівня сформованості свідчить про обізнаність І. М. Шульги із підходами науковців до аналізу різних утворень у цій віковій групі та врахуванням вікових особливостей дітей 5–10 років у своїй роботі.

У другому розділі «Педагогічне моделювання процесу формування валеологічної культури у дітей 5–10-ти років на засадах гендерного підходу» І. М. Шульга обґрунтовує достатність і необхідність педагогічних умов формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів (врахування гендерного чинника у забезпеченні наступності та неперервності між ДНЗ і початковою школою процесу формування валеологічної культури; розроблення та впровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення формування валеологічної культури для ДНЗ і початкової школи з гендерним складником; розвиток паритетної взаємодії у тріаді «батьки – діти – педагоги») і представляє модель цього процесу. Виявлені педагогічні умови увійшли до моделі, у структурі якої правомірно виокремлено такі блоки: цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий, методичний, діагностико-рефлексивний та результативний.

У третьому розділі «Перевірка ефективності моделі процесу формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу» перевірено ефективність запропонованої моделі процесу формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу, проаналізовано із застосуванням статистичних методів кількісні та якісні результати роботи.

Отже, теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні педагогічних умов формування валеологічної культури у дітей 5–10-ти років; конкретизації критеріїв і показників валеологічної культури; характеристики рівнів сформованості валеологічної культури; розробленні моделі процесу формування валеологічної культури у дітей 5–10 років на засадах гендерного підходу; формулюванні поняття «валеологічна культура старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу». Обґрунтованість теоретичних наукових положень і висновків забезпечується достатньою джерельною базою (334 найменування, із них 21 – іноземною мовою). Практична цінність роботи визначається впровадженням в освітньо-виховну практику дошкільних навчальних закладів і початкової школи моделі процесу формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу; врахуванням принципів особистісно орієнтованого та гендерного підходів при розробленні змісту комплексу навчально-методичної літератури з предмету «Основи здоров'я» (підручник і робочий зошит для 4-го класу та посібники для вчителя 1-го класу). Слід зазначити, що підручник «Основи здоров'я» для 4-го класу рекомендований МОН України (наказ від 20.07.2015 р. № 777) до використання у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Основні результати дослідження апробовані та висвітлені в матеріалах наукових та науково-практичних конференцій різного рівня. Повнота викладу основних результатів дослідження підтверджується переліком та обсягом опублікованих робіт. Так, основні положення дисертаційної роботи

знайшли відображення у 24 працях, зокрема: 6 статей у наукових фахових і періодичних виданнях (1 із них – у зарубіжному); 2 статтях у колективних монографіях (з них 1 – одноосібна); 2 навчально-методичних посібниках (у співавторстві); 2 посібниках для вчителів (з них 1 – одноосібний), підручнику (у співавторстві); 10 тезах та матеріалах конференцій (з них 2 – у зарубіжних виданнях).

Матеріали дисертації оформлено відповідно існуючих вимог до текстів наукового характеру. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Оцінюючи загалом позитивно дисертацію І. М. Шульги, необхідно вказати на деякі міркування, які виникли в процесі рецензування роботи і мають дискусійний або рекомендаційний характер:

1. У параграфі «Валеологічна культура як актуальна соціально-педагогічна проблема» розділу І автор аналізує поняття «здоров'я», «здоровий спосіб життя» як найбільш загальні та визначальні категорії валеологічної культури. Вважаємо, що ці категорії розглянуто детально в багатьох інших наукових працях. На нашу думку, дисертантці варто було більше зупинитися на аналізі поняття «валеологічна культура» та порівняльному аналізі понять «валеологічна культура» і «культура здоров'я». Також слід зазначити, що під час аналізу наукових здобутків різних вчених дисертантка переважно констатує факти та думки авторів щодо понятійно-категоріального апарату роботи і часто не пояснює перебігу власної думки.

2. Відповідно до другого завдання роботи «Виявити соціально-педагогічні чинники гендерної соціалізації дітей, залежно від місця проживання (місто – село) та з'ясувати їх вплив на формування валеологічної культури у дівчаток і хлопчиків 5–10-ти років» дисертантка мала б обрати сільські і міські навчальні заклади. Але, у параграфі 1.3.1, де називаються експериментальні навчальні заклади, автор обирає лише одну сільську школу. При цьому не зазначено скільки дошкільників/учнів із міста та села

увійшли до контрольної та експериментальної груп. Також аналіз результатів анкетування батьків був би більш глибокий, якби дисертантка з'ясувала ступінь достовірності різниці у відповідях батьків, що проживають у селі та місті.

3. Під час визначення показників критеріїв валеологічної культури дисертанткою обрано показник «вміння протистояти гендерним стереотипам і статевотипізованим очікуванням дорослих», що передбачає усвідомлені дії дитини. Вважаємо, що для дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку цей показник є дещо передчасним.

4. Вимагає додаткового пояснення методика визначення показників критеріїв валеологічної культури для старших дошкільників. Вважаємо, що за зазначеними у додатку Ж авторськими анкетами дошкільнику складно пройти ці анкетування. Крім того, важкою для дошкільника є і методика «Драбинка здоров'я».

5. Робота значно б виграла якби дисертантка виконала дослідження рівнів сформованості валеологічної культури дітей за місцем проживання, бо залишається незрозумілим необхідність виявлення і вивчення впливу чинників гендерної соціалізації дітей, залежно від місця проживання.

6. У таблиці 3.3 метою традиційної організації навчання визначено «Формування здоров'язбережувальних компетентностей у старших дошкільників і молодших школярів», що відповідає нормативним документам, а для експериментальної – «Формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу». Вважаємо, що така порівняльна характеристика організації навчання вимагає і ґрунтовного порівняльного аналізу понять «здоров'язбережувальна компетентність» і «валеологічна культура».

Однак, висловлені зауваження, як вже зазначалося, мають дискусійний та рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження І. М. Шульги, що має вагомий новизну, теоретичне й практичне значення.

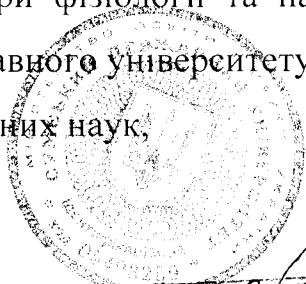
Загалом, дисертаційна робота Шульги Ірини Мирославівни «Формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу» є самостійно виконаним, завершеним дисертаційним дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю основних положень і новизною одержаних результатів відповідає вимогам, зокрема пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступеней і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24. 07. 2013 р. № 567) до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор, Шульга Ірина Мирославівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

професор кафедри фізіології та патофізіології з курсом медичної біології
Сумського державного університету

доктор педагогічних наук,

професор

О. О. Єжова

Єжова О.О.
Печатка ІК
100. Рауліна